

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

2(2) 2018

Երևան
2019

Հրատարակության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբրուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 26,25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019

Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գևորգ Վիրաբյան

ՊԵՏՆՈՒՄՊՅՈՒՄՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ7

Ռոզա Աբաջյան

«ՄՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՅԻ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ԵՎ
ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԵՐԻ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՐՆԴԻ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ (1918-1926 ԹԹ.).....42

Տաթևիկ Նահապետյան

ԴԻՍՈՒՍԸ ՈՐՊԵՍ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ
ՀԻՄՔ52

Մոսե Բարսեղյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ՝ ՄԱՐԴՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՎ ԱՋԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ
ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ.....63

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ77

Մոսի Ալեքսանյան

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐՑԱԽԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԿՈՂՄԻՑ.....88

Քրիստինե Գաբուզյան

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ.....101

Արթուր Վարդանյան

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԸ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ
ՅՈՒՐԱՀԱՏՈՒԿ ՏԵՄԱԿ.....122

Եվա Սադոյան	
ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ	137
Ռուբինա Պետրոսյան	
ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՌԱՆՅ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ (ԻՐԱՎԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)	153
Մամինե Պետրոսյան	
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ	178
Աշխեն Սողոմոնյան	
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԼՈՒԾԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ	192
Էդգար Կարապետյան	
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԲՈՒՆ ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ, ՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՇԱՐԺԸՆԹԱՅԸ ՀՀ-ՈՒՄ	210
Նունե Հայրապետյան	
ՍԵԴԻԱՑԻԱՅԻ (ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՊՐՈԲԱՅԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ.....	222
Լիանա Եղիգարյան	
ՊԱՏԻԺ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼԻՄ ՄԱՀՄԱՆՎԱԾ ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ.....	233

Ռոզա Աբրահամյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՅԱԼՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԱՄԲ ԱԶԱՏԱԶԳԿՄԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ԵՎ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ.....	247
Սրբուհի Գալյան	
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏԱՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՊԱՏԻՃՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.....	259
Տիգրան Ղազարյան	
ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ ՆԱԽԱՁԵՌՆԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	269
Անի Դանիելյան	
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	293
Առնուղ Վարդանյան	
ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....	310
Անի Զիլինգարյան	
ՊԱՐՏԱՎՈՐԵՑՄԱՆ ԵՎ ՈՉ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ՎԻՃԱՐԿՄԱՆ ՀԱՅՑԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ	327
Լիլիթ Պետրոսյան	
«EX OFFICIO» ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ	340
Անի Միքայելյան	
ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ.....	354

Տիգրան Դադունց

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ
ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԱՆՁԱՆՑ ՀՈՂԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱՏԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ370

Տաթևիկ Սարուխանյան

ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՄ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ386

Գրիգոր Չոբանյան

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՔՆԻՇԻՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ
ԳԼՈՔԱԼԻԶՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ405

**ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ՝ ՄԱՐԴՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՎ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ
ՄԱՀՄԱՆԱՓՈՒՄՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՔՔԱՅԻՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ**

Սոսե Բարսեղյան¹

Հանրային իշխանության՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով ու ազատություններով սահմանափակվածության գաղափարն անցել է որոշակի պատմաիրավական էվոլյուցիա և պայմանավորված է իրավական մշակույթի զարգացման նախադրյալներով: Սահմանադրության՝ 2015 թվականին կատարված փոփոխությունների մեջ ևս ամրագրվեց այս դրույթը, սակայն իրավական մտքի ձևավորման արդի դարաշրջանում այն վերաիմաստավորման և սահմանադրական հիմունքների համակարգում նորովի արժևորման կարիք ունի: Մույն հոդվածում նպատակահարմար ենք համարում առանձնացնել Սահմանադրությամբ պետական մարմիններին վերապահված լիազորությունների սահմանափակման առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունը քննարկման առանցքում ունենալով նշված չափանիշը:

Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը հանրային իշխանության պարտականությունն է. հանրային իշխանությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով ու ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք: Ընդ որում՝ հիշյալ հիմնադրույթը այս կամ այն կերպ արտացոլվում է յուրաքանչյուր իրավունքի և ազատության իրացման համատեքստում: Այսպես, օրինակ, յուրաքանչյուրի՝ տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը փոխկապակցվում է պետական մարմնի՝ խնդրարկվող տեղեկատվությունը տրամադրելու պարտականության հետ և այլն:

Ինչևէ, իրավունքի իրացման բնականոն ընթացքը կարող է երաշխավորվել բացառապես այն դեպքում, երբ իրավասու պետա-

¹ ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական ղեկավար՝ իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Գևորգ Դանիելյան:

կան մարմնի կամ մարմինների համար սահմանվում են համար-
ժեք պարտականություններ, և համաչափորեն սահմանափակվում
են վերջիններիս լիազորությունները: Այս տեսակետը փորձենք
վերլուծել օրենսդրական կարգավորում ստացած արտաքսման
օրինակով: Մահմանադրության 55-րդ հոդվածը սահմանում է, որ
ոչ ոք չի կարող արտաքսվել կամ հանձնվել օտարերկրյա պետու-
թյանը, եթե իրական սպառնալիք կա, որ տվյալ անձը կարող է այդ
երկրում ենթարկվել մահապատժի, խոշտանգման, անմարդկային
կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի: Պետությունները
«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտ-
պանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի ուժով պարտավո-
րություն են ստանձնել, անկախ արտաքսման հիմքերից, այդ
թվում՝ ազգային անվտանգության սպառնալիքի առկայությունից,
անձին չվերադարձնելու, եթե վերադարձվող երկրում մահապատ-
ժի, խոշտանգման, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբեր-
մունքի կամ պատժի վտանգ է առկա¹: Հիմնական իրավունքներով
և ազատություններով առաջնորդվելու պահանջն առկա է նաև այն
դեպքում, երբ թեև որոշակի ընթացակարգով գործելու ուղղակի
հանձնարարական նախատեսված չէ ինչպես Մահմանադրու-
թյամբ, այնպես էլ օրենքով, սակայն հիմնարար իրավունքներն ամ-
րագրող սահմանադրական նորմերի անմիջական գործողության
ուժով պետական մարմինները պարտավոր են հետևել այդ կանո-
նին: Այս պահանջը վերաբերում է իշխանության երեք թևերին էլ:

Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազա-
տություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունքով
սահմանափակված լինելը լուրջ մարտահրավեր է պետական
մարմինների համար, որոնք ավանդաբար շարժվում են հետևյալ
կանոնով՝ իրավասու են անել այն, ինչի համար լիազորված են
Մահմանադրությամբ և օրենքով: Սա նշանակում է, որ, օրինակ,
պետական մարմինը վարչարարության փոխօգնության սկզբունքի
հիման վրա պարտավոր է տեղեկություն տրամադրել մյուս պե-
տական մարմնին, բայց, կաշկանդված լինելով անձի անձնական
տվյալների պաշտպանությամբ, չի կարող այդ տեղեկությունը

¹ Տե՛ս **Chahal V.**, The United Kingdom, Application № 22414/93, 15 November, 1996:

տրամադրել, եթե այդպիսի հատուկ վերապահում չլինի օրենքով: Կամ անձը դիմել է պետական մարմնին՝ վարչական վարույթի ավարտից հետո վարչական վարույթի նյութերին ծանոթանալու համար: Քանի որ վարչական վարույթն ավարտվել է, անձի գործի նյութերին ծանոթանալու իրավունքը, ըստ էության, սպառվել է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» օրենքի 39-րդ հոդվածի համաձայն: Սակայն, անձնական տվյալների վերաբերյալ տեղեկություններ ստանալու իրավունքը կամ տեղեկատվության ազատության իրավունքը հաշվի առնելով, պետական մարմինը պարտավորվում է տրամադրել այդ տվյալները, քանի որ պետք է առաջնորդվեն մարդու իրավունքներով՝ որպես անմիջապես գործողի: Ինչպես գիտենք, օրինակականության սկզբունքի դրսևորման ձևերից մեկն այն է, որ, ի տարբերություն մարդու, ով ազատ է անելու այն ամենը, ինչը չի խախտում այլոց իրավունքները և չի հակասում Սահմանադրությանը և օրենքներին, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով: Սակայն, բացի պետական մարմնին վերապահվող հստակ սահմանված և կոնկրետ լիազորություններից, պետական մարմնի համար բնութագրական է լիազորությունների մի շրջանակ ևս՝ պայմանավորված պետական մարմնի հանրային իշխանության բնույթով:

Չնայած իրենց անմիանշանակությանը՝ մարդու իրավունքները հանդիսանում են պետական ինքնիշխանության ունիվերսալ սահմանափակող՝ կանխորոշելով հանրային իշխանության լիարժեքության և ուժի սահմանները¹: Հանրային իշխանությունն օբյեկտիվորեն սահմանափակման անհրաժեշտություն ունի, հակառակ դեպքում վտանգ կա, որ այն կվերածվի անվերահսկելի երևույթի՝ զրկված իր հիմնական նպատակից՝ ծառայելու հասարակության և անհատի շահերին²:

¹ Տե՛ս **Красинский В.В.**, Защита государственного суверенитета. Монография, М., «Норма», 2017, էջ 223:

² Տե՛ս **Беляева Г.С.**, Необходимость и формы ограничения государственной власти: постановка проблемы, научная эл. библиотека «Киберленинка», Юго-Западный гос. университет, 2011, էջ 2:

Մարդու իրավունքների զարգացման պատմությունը անբաժանելիորեն կապված է սուվերեն պետության ինքնիշխանության սահմանափակման մշտական փորձերի, պետության և անձի փոխադարձ պատասխանատվության ներդրման և հասարակության գործերի ղեկավարման ոլորտում քաղաքացիական կառավարման դերի բարձրացման հետ¹: Իրավական պետության հիմնարար սկզբունքը պոզիտիվ իրավունքի գերակայությունն է, որը հանդիսանում է հանրային իշխանության իրավական ինքնասահմանափակման գաղափարի դրսևորումը²:

Չնայած մոտեցումների որոշ տարբերություններին՝ տեսաբանները իրավունքին այնպիսի հատկանիշ են վերագրում, որը թույլ է տալիս իրավունքը դիտարկել որպես պետության կամ պաշտոնատար անձանց կողմից իշխանության չարաշահման յուրահատուկ «դարման»³:

Այսպիսով՝ վերը նշված մոտեցումներում արտահայտվում է այն կարծիքը, որ հանրային իշխանության՝ մարդու իրավունքներով սահմանափակվածությունը նպատակաուղղված է բռնատիրական ռեժիմի ձևավորումը կանխելուն և հանրային իշխանության մարմինների իրավասության իրավաչափ սահմանափակում է: Մենք գտնում ենք, որ արդեն իրավական նոր զարգացումների ժամանակաշրջանում անհրաժեշտություն է առաջացել ավելի պատասխանատու ու կենսունակ դարձնելու այս գաղափարը և մարդու իրավունքներով սահմանափակվածությունը դիտարկելու որպես հանրային իշխանության մարմինների լիազորության տեսակ:

Մարդու իրավունքի և ազատության որպես գերագույն արժեքների հռչակումը հնարավոր չէ առանց պետության պարտականության՝ ոչ միայն ճանաչելու, այլև պահպանելու և պաշտպանե-

¹ См. у **Красинский В.В.**, Защита государственного суверенитета. монография, М., «Норма», 2017, էջ 215:

² См. у **Филиппова И.С.**, Концепции ограничения государственной власти: теоретико-правовое исследование. Дис., Университет Лобачевского, Н-Н., 2006, էջ 12:

³ См. у **Монтескье Ш.Л.**, Размышления о причинах величия и падения римлян. О духе законов / Пер. с фр. избр. произв. М., 1955, էջ 429:

լու¹ այդ արժեքները: Եթե մարդու իրավունքների անձեռնմխելիությունը դիտարկվում է պետության կողմից արդյունավետ իրավական գործիքակազմ ստեղծելու պարտականության համատեքստում², ապա այն կարող է ընկալվել որպես լիազորություն, որը կնշանակի հանրային իշխանության մարմնի կողմից գործելու պահանջ ինչպես ընդհանրապես, այնպես էլ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում՝ անկախ օրենսդրությամբ ամրագրված իրավական ընթացակարգերի առկայությունից: Այսպիսով, եթե հարցը իրավունքի տեսության մեջ սովորաբար դիտարկվում է պետության կողմից օրենքով որոշակի ընթացակարգերի ամրագրման անհրաժեշտության համատեքստում, ապա մենք այն այդպիսին դիտարկում ենք համապատասխան օրենսդրական կարգավորման բացակայության դեպքում ևս՝ հիմք ունենալով Սահմանադրության 3-րդ հոդվածը: Դրանով է պայմանավորված, որ սահմանադրական այս պահանջը կարող է մեկնաբանվել որպես հանրային իշխանության մարմնի դասականից տարբերվող երկրորդ տիպի լիազորություն:

Նպատակահարմար ենք համարում ներկայացված մոտեցումը դիտարկել օրինակներով: Այսպես՝ փախստականներին բնակարանով ապահովելու պետության պարտավորությունը ինչպես միջազգային փաստաթղթերում, այնպես էլ ներպետական օրենսդրությամբ կոնկրետ իրավական ամրագրում չունի: Յուրաքանչյուր գործով հարաբերությունները կարող են կարգավորվել իրավական տարբեր ինստիտուտների կիրառմամբ: Սակայն յուրաքանչյուր գործով հարցի կարգավորումը պետք է դիտարկել հանրային իշխանության՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով ու ազատություններով սահմանափակվածությամբ: Այսպես փախստականները բնակեցվել են պետական սեփականություն հանդիսացող և պետական մարմնի գույքի հաշվեկշռում ներառված տարածքներում, որտեղ պլանավորված էր շինարարություն իրականացնել: Փախստականները հայց են ներկայացրել դատարան՝ ձեռքբերման վաղեմության ուժով իրենց սեփականության իրավունքը նշված տարածքում ճանաչելու համար: Պե-

¹ Տե՛ս **Скоропупов Ю.И.**, Защита прав человека и гражданина – главная функция государства, Научная электронная библиотека «Киберленинка», Тула, մուտք՝ 01.12.2018, էջ 132:

² Տե՛ս նույն տեղը:

տական մարմինը հակընդդեմ հայց է ներկայացրել սեփականութ-
յան իրավունքով իրեն պատկանող տարածքից փախստականների
վտարման համար, որը բավարարվել է դատարանի կողմից: Թեև
ձեռքբերման վաղեմության ինստիտուտի չկիրառումը դատարանի
կողմից, մեր կարծիքով, իրավացի է, որովհետև ձեռքբերման վաղե-
մության ինստիտուտի կիրառման բոլոր տարրերը տվյալ դեպքում
առկա չեն, սակայն միաժամանակ վտարման պահանջի բավարա-
րումը բավականին խնդրահարույց է: Նախ՝ Սահմանադրությամբ
ամրագրվում է, որ մարդու անօտարելի արժանապատվությունը
իր իրավունքների և ազատությունների անքակտելի հիմքն է: Դա,
բնականաբար, վերաբերում է նաև մարդու՝ արժանապատիվ
կյանք ունենալու իրավունքին: Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել ան-
մարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի: Ուստի, թեև դա-
տարանի այն դիրքորոշումը¹, ըստ որի՝ փախստականին բնակա-
րան հատկացնելու իրավունքը բացարձակ իրավունք չէ, միգուցե
արդարացված կարող է համարվել, սակայն բնակարանից նրա
օտարումը կարող է որակվել անմարդկային և արժանապատվու-
թյունը խախտող վարքագիծ, ինչը չէր կարող անտեսվել դատարանի
կողմից: Այստեղ գործում է հենց այդ հիմնարար իրավունքով սահ-
մանափակված լինելու սահմանադրական պահանջը: Ուստի, մեր
կարծիքով՝ պետական մարմինը չի կարող վտարել, իսկ դատարա-
նը՝ բնակարանից վտարման պահանջը բավարարել, քանի դեռ
հետևանքը անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի ար-
ժանանալն է և արժանապատիվ կյանք ունենալու իրավունքից
զրկվելը: Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի համա-
ձայն՝ հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբեր-
յալ Սահմանադրությունում ամրագրված դրույթները մեկնաբանե-
լիս հաշվի է առնվում Հայաստանի Հանրապետության վավերաց-
րած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանա-
գրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան, որից բխում
է, որ, անկախ ներպետական օրենսդրությամբ հիմնական իրա-
վունքի մեկնաբանությունից և կիրառությունից, հանրային իշխա-
նության մարմինները պարտավորվում են հիմնական իրավունք-

¹ ՀՀ վարչական դատարանի՝ 2015 թվականի նոյեմբերի 18-ին թիվ
ԳՂ/6923/05/14 գործով կայացրած որոշումը:

ներն ապահովել միջազգային պրակտիկային համահունչ: Ինչպես նշել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը իր M.S.S. v Belgium and Greece, Application № 30696/09 գործով¹, դատարանը վերահաստատել է, որ չի կարող բացառվել այն հանգամանքը, որ պետությունը պատասխանատվություն է կրում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով, երբ դիմողը լիովին կախված է պետական աջակցությունից, հանդիպել է պաշտոնական անտարբերության՝ գտնվելով լուրջ զրկանքի վիճակում, կամ որն անհամատեղելի է մարդու արժանապատվության հետ: Այսպիսով, թեև տվյալ կացարանում փախստականի բնակվելու իրավական հիմքը չկա, այնուամենայնիվ, պետական մարմինը սահմանափակված է փախստականի հիմնարար իրավունքով և չի կարող նրա վտարման միջոցառումներ իրականացնել մինչև այն ժամանակ, քանի դեռ գործում է սահմանափակող արգելքը: Օրինակ՝ մինչև փախստականը նոր կացարան կստանա կամ բնակության այլ պայմաններ ձեռք կբերի: Իսկ անմիջական գործողությունն էլ դրսևորվում է նրանում, որ թեև օրենսդրական հատակ ամրագրում և կանոնակարգում պետական մարմնի համար չկա, սակայն այդ իրավունքի գործողության ուժով պարտականություն է առաջացնում պետական մարմնի համար: Այսպիսին է պետական մարմնի՝ հանրային իշխանության մարմին հանդիսանալու բնույթով պայմանավորված լիազորության դրսևորումը:

Նշվածի համատեքստում նպատակահարմար է բացահայտել նաև Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասով արտացոլված «սահմանափակվածություն» եզրույթը: Սահմանափակվածությունը առավելապես ենթադրում է գործելու արգելք, պասիվ վարքագիծ, կաշկանդում է որոշակի արարք դրսևորելու հնարավորությունը: Տեղեկատվական-հոգեբանական մակարդակում սահմանափակումը միայն բացասական ընկալում ունի (արգելք, պարտականություն, պատժի միջոց և այլն) և չի ներառում լիազորող միջոցները (թույլատրելիություն, խրախուսում և այլն), որոնք դեկավարման գործընթացի իրավական խթաններ են²:

¹ Տե՛ս նաև *Budina v Russia*, Applicationno. 45603/05, 18 June 2009:

² Տե՛ս **Султыгов М.М.**, Конституционно-правовой режим ограничения государственной власти, Научная электронная библиотека диссертаций и авторефератов, Санкт-Петербург, 2005, էջ 364:

Անհրաժեշտ է, որ մարդու հիմնարար իրավունքներով և ազատություններով սահմանափակվածությունը դրսևորվի ոչ միայն անգործությամբ, այլ նաև գործողությամբ, իր մեջ գործելու պահանջ ներառի:

Այսպիսով, մեր կարծիքով, պետական մարմինների լիազորությունները հարկ է բաժանել երկու տեսակի՝

ա) լիազորություններ, որոնք պայմանավորված են տվյալ մարմնի կարգավիճակով և բխում են դրա գործառույթներից.

բ) լիազորություններ, որոնք բնութագրական են պետական մարմնին՝ պայմանավորված հանրային իշխանությունը ներկայացնելու հանգամանքով, և բնորոշ են հանրային իշխանությունը ներկայացնող մարմիններին:

Վերոնշյալ դասակարգումը կարող է իրականացվել ըստ հանրային իշխանության մարմինների սահմանադրաիրավական և վարչաիրավական գործառույթների: Այսպես՝ առանձնացվում են գործառույթներ, որոնք բխում են Սահմանադրությամբ հանրային իշխանության մարմնին վերապահված կարգավիճակից, և գործառույթներ, որոնք պայմանավորվում են վարչարարության իրականացմամբ: Ասվածի բնորոշ օրինակ թերևս կարող է լինել դատախազությունը, որի վեց ոլորտային լիազորությունները հստակ ամրագրված են Սահմանադրության 176-րդ հոդվածով: Սակայն դա արգելք չի հանդիսանում դատախազության համար իրականացնելու որոշակի գործառույթներ, որոնք պայմանավորված են սուկ նրա՝ հանրային իշխանության մարմնի լինելու փաստով: Այսպես՝ յուրաքանչյուր ոք կարող է դիմել դատախազություն և ստանալ իր մասին դատախազությունում առկա տեղեկությունները, համապատասխան պահանջներին բավարարող յուրաքանչյուր ոք կարող է դիմել դատախազություն՝ ծառայության անցնելու խնդրանքով և այլն: Այս դեպքում դատախազությունը ոչ թե դուրս է գալիս իր սահմանադրական լիազորությունների շրջանակից, այլ հանդես է գալիս որպես անձանց իրավունքների և ազատությունների իրացման մասով որոշակի պարտականություններ կրող հանրային իշխանության մարմին, ինչը դարձյալ նախատեսված է Սահմանադրությամբ:

Մեր կարծիքով՝ «սահմանափակված» տերմինը լիարժեք չի ամրագրում բերված օրինակի կարգավորումը, քանի որ տվյալ

դեպքում ներկայացվում էր ոչ թե իրավունքի խախտումից զերծ մնալու, այլ որոշակի գործողություն իրականացնելու պահանջ: Ուստի գտնում ենք, որ սահմանադրական իրավունքի տեսության զարգացումը պետք է ընթանա այն ուղղությամբ, որ ոչ թե օգտագործվի «սահմանափակվածություն» եզրույթը, այլ հիշյալ գաղափարը ձևակերպվի հետևյալ կերպ. «Հանրային իշխանությունը իր գործունեությունն իրականացնելիս գործում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների հիման վրա՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»: Նկատի ունենք, որ գերիսնդիրը ոչ այնքան սահմանափակվածությունն է, որքան Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների և ազատությունների երաշխավորված իրացումը:

Որպես օրինակ՝ քննարկման առարկա կարող է դառնալ ներկայումս աննախադեպ արդիականություն ձեռք բերած՝ Հանրապետության նախագահի անձեռնմխելիության իրավունքը, որը նշանակում է, որ Հանրապետության նախագահն իր լիազորությունների ժամկետում և դրանից հետո չի կարող հետապնդվել ու պատասխանատվության ենթարկվել իր կարգավիճակից բխող գործողությունների համար: Մա Հանրապետության նախագահին վերագրվող սահմանադրական հատուկ պահանջ է: Եթե այլ երկրների սահմանադրություններում հիմնականում հանդիպում է այն դրույթը, ըստ որի՝ պետության նախագահը անձեռնմխելի է իր պաշտոնավարման ընթացքում¹, ապա մեր Սահմանադրությամբ Հանրապետության նախագահի անձեռնմխելիությունը շարունակվում է նաև պաշտոնաթողությունից հետո, սակայն միայն այն գործողությունների համար, որոնք բխել են իր կարգավիճակից:

Միաժամանակ հիշյալ կարգավորումը հիմք չէ ենթադրելու, որ Հանրապետության նախագահի գործողությունները, որոնք բխել են իր կարգավիճակից, կարող են հանգել սահմանադրական կարգի տապալմանը կամ սահմանադրական կարգի հիմունքների խախտմանը, այդ թվում՝ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի պա-

¹ St u **Масловская С.**, Неприкосновенность как элемент конституционно-правового статуса президента в зарубежных странах, Журнал Белорусского государственного университета, Минск, Республика Беларусь, մուտք՝ 01.12.2018, էջ 4:

հանջների: Հանրապետության նախագահի համար ևս գործում է ընդհանուր կանոնը՝ սահմանափակվածությունը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով ու ազատություններով: Հետևաբար Հանրապետության նախագահի գործողության՝ վերջինիս կարգավիճակից բխելու հիմնավորումը չի կարող համարվել իրավաչափ, եթե այդ գործողությունն արդարացված չէ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի իմաստով: Իր կարգավիճակից բխող գործողությունները ևս սահմանափակված են մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով ու ազատություններով, ուստի գործողությունների իրավաչափությունը պետք է գնահատվի Հանրապետության նախագահի գործողության (հրամանագիր, կարգադրություն) հիմքում դրված հիմնավորմամբ: Այսպես՝ սահմանափակված լինելու կանոնը գործում է մինչև այն պահը, երբ անհրաժեշտություն է առաջանում կիրառելու մյուս կանոնը. արգելվում է հիմնական իրավունքների և ազատությունների օգտագործումը սահմանադրական կարգը բռնի տապալելու, ազգային, ռասայական, կրոնական ատելություն բորբոքելու, բռնություն կամ պատերազմ քարոզելու նպատակով: Հետևաբար միայն այս հիմքերի առկայության դեպքում կարող է բացառություն նախատեսվել պետական մարմինների համար: Ուստի Հանրապետության նախագահի անձեռնմխելիությունը կարող է հիմնավորվել և կարգավիճակից բխող համարվել այս հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում միայն:

Անհրաժեշտ է նշել, որ եթե պետական մարմնի կարգավիճակով պայմանավորված և նրա գործառույթներից բխող լիազորությունները սովորաբար ամրագրում են ստանում համապատասխան պետական մարմնի վերաբերյալ հատուկ օրենքով, ապա մեր կողմից դիտարկվող երկրորդ տիպի լիազորությունների ամրագրման իրավական աղբյուրներն ավելի ցրված են և ավելի շատ ամրագրված կարող են լինել ընդհանուր օրենքներում:

Դիտարկենք պետական մարմնի կողմից մարդու և քաղաքացու իրավունքներով պայմանավորված ակտիվ գործողություն դրսևորելու հետևյալ երկու օրինակները:

1. Հայաստանի Հանրապետությունում իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին: Ժողովուրդն իր իշխանությունն իրականացնում է ազատ ընտրությունների, հանրաքվեների, ինչպես

նան Սահմանադրությամբ նախատեսված պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց միջոցով: 2018 թվականին, երբ ՀՀ-ում վարչապետն ու ԱԺ-ն կուսակցական տարբեր շահեր էին ներկայացնում, և ԱԺ-ն չէր արտացոլում ժողովրդի իրական ներկայացուցչությունը, հրամայական է դառնում այն, թե ինչ անկախ իրավական լծակներ են առկա՝ ապահովելու ժողովրդաիշխանությունը: Նշվածի կապակցությամբ կարգավորում է առկա, օրինակ, Ֆրանսիայի՝ 1789 թվականի «Մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների» հռչակագրում, այսպես՝ ցանկացած հասարակություն, որը չի երաշխավորում իրավունքը և չի իրականացնում իշխանությունների տարանջատում, գործնականում չունի սահմանադրություն և սահմանադրական օրինական կարգ¹: Տվյալ դեպքում պետք է իրավաչափ համարել ԱԺ իրավասությունը՝ գործելու սահմանադրական կարգին համահունչ և ապահովելու ժողովրդի իրական ներկայացուցչությունը ԱԺ-ում: Հետևաբար ԱԺ-ն՝ որպես հանրային իշխանության կրող, լիազորված է գործելու մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով ու ազատություններով՝ ապահովելու իրական ներկայացուցչությունը ԱԺ-ում:

2. Սահմանադրության 47-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր երեխա, որի ծնողներից մեկը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի է, ունի Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ձեռք բերելու իրավունք: «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության մասին» օրենքի 11-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ այն դեպքում, երբ ծնողներից մեկը երեխայի ծնվելու պահին Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի է, իսկ մյուսը՝ օտարերկրյա քաղաքացի, երեխան, անկախ այլ պետության քաղաքացիություն ունենալու հանգամանքից, իրավունք ունի ձեռք բերելու Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ծնողների գրավոր համաձայնությամբ:

Մինչ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության մասին» օրենքի 11-րդ հոդվածի 06.12.17 թ. «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության մասին» Հայաստանի Հանրապե-

¹ St u Баглая М.В., Лейбо Ю.И. и Энтина Л.М., Конституционное право зарубежных стран, Москва, Издательство «Норма», 2004, էջ 447:

տության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՕ-251-Ն օրենքով փոփոխությունները, այն դեպքում, երբ հնարավոր չէր ձեռք բերել երկու ծնողների համաձայնությունը, երեխայի ՀՀ քաղաքացիության ձեռքբերումը հնարավոր էր, եթե երեխան ծնվել էր Հայաստանի Հանրապետությունում կամ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ձեռք չբերելու դեպքում դառնում էր քաղաքացիություն չունեցող անձ, կամ ծնողները մշտապես բնակվում էին Հայաստանի Հանրապետությունում: Կոնկրետ գործի շրջանակներում երեխայի հայրը Թուրքիայի քաղաքացի էր և բնակվում էր Թուրքիայում, իսկ մայրը ՀՀ քաղաքացի էր, սակայն երեխայի համար ՀՀ քաղաքացիություն չէր կարողանում ձեռք բերել, քանի որ երեխան ՀՀ-ում չէր ծնվել: Տվյալ դեպքում լիազոր մարմինը կոնկրետ դեպքով հարցը լուծում է երեխայի՝ Մահմանադրության նորմով ամրագրված հիմնարար իրավունքի անմիջական կիրառման միջոցով՝ առաջնորդվելով երեխայի՝ քաղաքացիության ձեռքբերման իրավունքով: Թեև լիազոր պետական մարմինը իրավասու էր քաղաքացիության ձեռքբերման ընթացակարգն իրականացնելու երկու ծնողների համաձայնության դեպքում կամ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության մասին» օրենքի 11-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիմքերով, սակայն, սահմանափակված լինելով երեխայի՝ քաղաքացիության ձեռքբերման սահմանադրական իրավունքով, լիազորված է ապահովելու այդ իրավունքի իրացումը:

Եթե ուշադրություն դարձնենք բերված օրինակներին, ապա կտեսնենք, որ այդ օրինակներում առկա է որոշակի գործողություն իրականացնելու հանձնարարական, ինչպես, օրինակ, քաղաքացիության ձեռքբերման պահանջն էր:

Այսպիսով, ամփոփելով անմիջական ժողովրդաիշխանության առնչությամբ մեր դատողությունները, նպատակահարմար ենք համարում առաջադրել հետևյալ եզրահանգումները.

ա) Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը և այդ իրավունքներով ու ազատություններով, որպես անմիջական գործող իրավունքի, սահմանափակված լինելը հնարավորություն է տալիս հանրային իշխանության մարմինի իրականացնելու գործողություն-

ներ՝ կաշկանդված չլինելով Սահմանադրությամբ և օրենքով տվյալ մարմնի համար թվարկված լիազորությունների շրջանակով:

բ) Առանձին դեպքերում պետական մարմինը իրավասու է իրականացնելու լիազորություններ, որոնք բխում են ոչ թե իր գործառույթներից, այլ պայմանավորված են հանրային իշխանության մարմին հանդիսանալու հանգամանքով:

գ) Անհրաժեշտ է ավելի ընդգրկուն ձևակերպմամբ ամրագրել Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթը՝ սահմանելով. «Հանրային իշխանությունը իր գործունեությունն իրականացնելիս գործում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների հիման վրա՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»:

НЕКОТОРЫЕ ОСНОВОПОЛАГАЮЩИЕ ВОПРОСЫ ОБ ОГРАНИЧЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ ОСНОВНЫМИ ПРАВАМИ И СВОБОДАМИ ЧЕЛОВЕКА

Сосэ Барсебян

Аспирант кафедры конституционного права ЕГУ

Целью данной статьи является изучение полномочий органов государственной власти, закрепленных в Конституции, принимая во внимание основные права и свободы человека и гражданина. В статье рассмотрен теоретический подход к ограничению полномочий органов государственной власти и их практические проявления. По результатам проведенного исследования мы предлагаем ограничить полномочия органов государственной власти, а основные права и свободы человека, рассматривать как второй тип полномочий, что обусловлено характером публичной власти государственных органов. Это обеспечит гарантированную реализацию прав и свобод человека и гражданина государственными органами независимо от правовых механизмов.

SEVERAL FUNDAMENTAL QUESTIONS CONCERNING THE LIMITATION OF STATE POWER BY FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

Sose Barseghyan

PHD Student at the Chair of Constitutional Law, YSU

The purpose of the article is to discuss the peculiarities of the power of the state bodies defined in the Constitution, taking into account fundamental human rights and freedom. The article reveals the theoretical approach to the limitations of state power and their practical implementation. As a result, it is proposed to consider the limitation of state power by the basic human rights and freedom as a second type of the state body's authority different from the classic approaches, which conditioned by the nature of the state body representing public authority and ensure the guaranteed implementation of the basic human rights and freedom by the state bodies regardless of the legal mechanisms.

Բանալի բառեր՝ *հանրային իշխանության սահմանափակվածություն, մարդու հիմնարար իրավունքներ, պետական մարմինների լիազորություն, հիմնարար իրավունքներով և ազատություններով սահմանափակվածություն:*

Ключевые слова: *ограничение государственной власти, основные права человека, полномочия органов государственной власти, ограничение основными правами и свободами человека.*

Key words: *the limitation of state power, fundamental human rights, authority of the state body, the limitation of state power by fundamental human rights and freedoms.*